

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ב"ה

תיק 1168511/3,4

בבית הדין הרבני הגדול ירושלים
לפני כבוד הדיינים:

הרב מיכאל עמוס, הרב שלמה שפירא, הרב אברהם שינדלר

המערערת: פלונית (ע"י ב"כ עו"ד וטו"ר צבי גלר, עו"ד ישראל אדלשטיין ועו"ד ציון סמוכה)
נגד
המשיב: פלוני (ע"י ב"כ עו"ד רן רייכמן)

הנדון: סמכויות דיין עמית; פרשנות תקנות הדין – תכליתית ולא לשונית-דווקנית

פסק דין

לפנינו הצורך להכריע בערעורה של המערערת על פסק הדין לגירושין שנתן בית הדין הרבני האזורי תל אביב בעניינם של הצדדים.

עוד לפנינו בקשה להנמקת החלטתנו לדחות את הערעור בעניין דרישת המערערת לפסול את הרכב בית הדין הרבני האזורי תל אביב שדן בעניינם של הצדדים.

יוער כי הבקשה ובוודאי ההסברים שניתנו בה מדוע חובתנו לנמק את ההחלטה שניתנה תוך כדי הדין – אך למוותר הם. בעת הדיון עצמו כבר הבהרנו כי אנו דוחים את הבקשה לפסול את הרכב בית הדין האזורי וכי ניתן את הנימוקים לכך בהמשך.

א. איפסילת בית הדין האזורי

נפתח בערעור על איפסילתו של מותב בית הדין האזורי את עצמו ובבקשה כי נחליט אנו על פסילתו:

המערערת לא הראתה כי הוראות סעיף 19א לחוק הדיינים, הסעיף העוסק בכשרות או פסלות דיין, מצריכות את פסילת דייני בית הדין האזורי או באופן ממוקד יותר את פסילת יושב ראש המותב שבו התמקדו טענותיה, הגר"י שחור.

כהונת דיין עמית כאב בית דין ומעמד החלטות שנתן כאב בית דין אם אינו יכול לכהן ככזה המערערת ביקשה שנורה על פסילת ההרכב משום שלדעתה הגר"י שחור המכהן כדיין עמית שימש אב בית דין בדיונים אף שדיין עמית אינו רשאי על דרך כלל לכהן ככהונת אב בית דין. בא כוח המערערת הסביר כי לדעתו יש בכך עילת פסלות, אף שאין הדברים נכנסים בגדר סעיף 19א האמור, שכן מדובר כביכול במצב מקביל למצב שבו יושב בדין דיין שלא מונה כחוק.

נבהיר:

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

גם לו קיבלנו את טענת המערערת לגופה היה עלינו לדחות את ערעורה בעניין אי-פסילת המותב ואת בקשתה לפוסלו משום שאין טענתה בגדר עילת פסלות הקבועה בחוק, ואין צריך לומר שאין היא עילת פסלות על פי ההלכה.

אכן לו קיבלנו את הטענה כי אחד הדיינים דן בתיק ללא שיהיה ממונה כחוק היה עלינו לקבוע כי החלטותיו של בית הדין בטלות מחמת חוסר סמכות והתוצאה המעשית הייתה אולי דומה לזו של קביעת פסלותו של דין, אך עדיין לא היה מדובר בקביעת פסלות אלא בקביעה בעניין חוסר סמכות.

אגב הכי, נעיר כי טענות המשיב בדיון בעניין זה כי טענת סמכות צריכה לעלות בהודמנות הראשונה – ספק אם יש לה מקום בענייננו, הן משום שיכול מתדיין שלא להיות מודע לעובדה בפלוני הדין בעניינו לא מונה כחוק ועל כן שלא להעלות טענה כזו, הן משום כשאין כל יסוד לסמכות – ולא שנטען נגדה בנסיבות או הקשר מסוימים כגון בעניין ההסכמה לסמכות, מקום שזו רלוונטית; תנאי הכריכה, מקום שהללו רלוונטיים; וכיוצא באלו – אין הסמכות יכולה להיווצר יש מאין אך משום שלא טענו נגדה, ואין פסק דין שניתן בהעדר יסוד ותשתית מינימליים לסמכות ליתנו יכול לקבל את תוקפו יש מאין, אך משום שפלוני לא טען זאת בהודמנות הראשונה.

מכל מקום לענייננו אין גם מקום לקבל את הטענה כטענה נגד סמכותו של בית הדין, ולא זו בלבד שכאמור לעיל אין בה משום טענת פסלות קבילה, שכן משמונה דין לכהן כדיין עמית הרי שאין כל ספק כי מוסמך הוא לדון וסמכותו זו לא תתאיין אף אם יכונה בטעות בתואר אב בית דין במקום שהחוק אינו מאפשר לו להחזיק בתואר זה.

רק אם נתן הדיין האמור החלטה שהסמכות ליתנה נתונה לאב בית הדין בלבד, שעה שאינו ממונה כחוק להיות אב בית דין, יש מקום לטעון לבטלותה של אותה החלטה עצמה מחמת חוסר סמכות. ולא בהכי עסקינן.

נוסיף גם כי החוק מאפשר אף לדיין עמית לכהן בכהונת אב בית דין, לפי סעיף 8(ח) לחוק האמור, אם קבע כך נשיא בית הדין הרבני הגדול "לעניין הרכב מסוים", ואין כל מקום לפרשנותו של בא כוח המערערת כי נדרשת הסמכה או קביעה של כבוד הנשיא "לעניין מסוים".

בא כוח המערערת ניסה להראות פלוגתא בשאלה אם שיקוליו של כבוד הנשיא חייבים להיות נוגעים לכישוריו הייחודיים של הדיין העמית המסוים לעסוק בעניין מסוים או שיכולים הם להיות שיקולים אחרים. למעשה לא ראינו בדברים משום פלוגתא של ממש שבה עמדת כבוד הנשיא שאותה הביא בא כוח המערער היא 'עמדה מקלה' כדברי בא כוח המערערת, העובדה שמאן דהו העלה טענה וזו נדחתה בדברי כבוד הנשיא אין בה כדי להחשיב את מעלה הטענה כ'מאן דאמר' בעניין זה. אולם אף לו הייתה פלוגתא של ממש בדבר הרי שהייתה היא נוגעת כאמור לשיקוליו של הנשיא ואולי הייתה מאפשרת לתקוף בבג"ץ את החלטתו, אך לא היה בה כדי לשנות את המפורש בחוק, שיכול הנשיא למנות – בלי קשר לשאלה מה השיקולים שעל פיהם יעשה או לא יעשה זאת – דין עמית לשמש אב בית דין "לעניין הרכב מסוים" ולא דווקא "לעניין מסוים". וברור גם כי מינוי שמינה הנשיא תקף כל עוד לא בוטל, אף אם יש למאן דהו השגות על שיקול הדעת שעל פיו מינה הנשיא את מי שמינה.

נוכח האמור לא זו בלבד שבקשת הפסילה הייתה מופרכת מעיקרה אלא שאף טענת חוסר סמכות הנשענת על שנטען בבקשת הפסילה משוללת היא כל יסוד חוקי ודינה להידחות. צר כי המערערת ובאי כוחה, במקום להתמקד בטיעונים משפטיים והלכתיים, נגררו להפרכת טענות

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

מופרכות ולהאשמות משוללות יסוד על אחד מוותיקי וחשובי אבות בתי הדין, המכהן כיום כאמור כדיין עמית, כאילו פעל שלא כחוק ושלא בסמכות, והגדילו אף לעשות בבקשת פסילה וערעור על דחייתה, ובתלונה לנציב התלונות על שופטים ודיינים, שנדחתה אף היא ולא בכדי.

ב. פסק הדין לגירושין

עיקרו של הערעור על פסק הדין לגירושין – מלבד הטענות לפסלות המותב שנתן אותו ושאותן דחינו לעיל – הוא כי בית הדין פסק את פסקו בלי שימצו הצדדים, ובעיקר המערערת, את טענותיהם, הצדדים לא נחקרו, ופסק הדין ניתן בלי שיוגשו סיכומים בתיק.

ראש דבר נאמר כי אומנם תקנות הדיון מורות על הגשת סיכומים קודם פסק דין, אלא שאף לו קבענו כי בהתנהלות בית הדין שפסק ללא סיכומים נפל פגם מבחינת סדרי הדין, אין בכך בהכרח כדי לקבל את הערעור. תנאי לקבלתו של ערעור הנשען ונסמך על טענות בנוגע לסדרי הדין הוא שהחריגה מסדרי הדין השפיעה על תוצאת פסק הדין, ולא כך היה בענייננו וכפי שיבואר עוד להלן.

נוסיף ונאמר כי לדעתנו אין גם כלל מקום לקבוע כי בית הדין חרג מסדרי הדין בפוסקו את פסק דינו ללא שיוורה על הגשת סיכומים וללא שהללו יוגשו בפועל. זאת משני טעמים:

1. פרשנות הוראת התקנות בנוגע לסיכומים – פרשנות תכליתית ולא לשונית-דווקנית

תקנות הדיון אומנם מורות על הגשת סיכומים, אך לדעתנו על התקנות להתפרש לפי תכליתן ומקום שבו אין טעם ותוחלת בהגשת סיכומים – אין חובה להורות על הגשתם.

דרך משל: פסק דין בהסכמה גם הוא פסק דין, אין הוראה מפורשת בתקנות המחריגה אותו מהתקנות שבעניין הסיכומים. הדעת נותנת אומנם כי כשיש הסכמה מוותרים הצדדים על הסיכומים, והתקנות אכן מאפשרות ויתור שכזה, אולם פרשנות דווקנית של לשון התקנות עשויה להביא למסקנה כי נדרשת החלטה מפורשת של בית הדין שתינתן על יסוד הסכמה מפורשת כזו ותורה על אי-הצורך בסיכומים. אף על פי כן, כידוע, אין נוהגים כך לעולם, ודומה כי מי שיבקש לנהוג כך יהיה מן המתמיהים. הוא הדין, אגב, גם לעניין עדויות וחקירות ושאלת הצדדים אם כילו את ראיותיהם וטענותיהם – כל אלה אינם נוהגים בעת מתן פסק דין בהסכמה, אף שההוראות לגביהם לא החריגו פסק דין כזה, וכל כך למה? משום שברור לכול כי הללו מיותרים כשישנה הסכמה, ומשכך מתפרשות התקנות לפי תכליתן כאילו החריגו פסק דין שכזה מהצורך בכל האמור.

הוא הדין והוא הטעם כשפסק הדין אומנם אינו ניתן בהסכמה, אך נשען הוא על בסיס עובדות מוסכמות או כאלה שבית הדין ראה בעיניו ואינו נזקק לגביהן לטענות וראיות "לא תהא שמיעה גדולה מראייה", ככל שברור שהסיכומים – ויהיו הטענות שייטענו בהם אשר יהיו – לא יוכלו להשפיע על תוצאת פסק הדין, שכן לא יוכלו לשנות את העובדות המוסכמות או את אלה שבית הדין נוכח בהן בעיניו – אין חובה להגיש סיכומים.

בענייננו קבע בית הדין על יסוד התרשמותו הישירה מהצדדים לאורך ההליך כולו, ועל יסודן של עובדות ברורות לרבות באשר לפירוד הממושך ולניסיון לשלום בית שנעשה כבר ולא אך גנוע בטרם עת' אלא משול היה ל'נפלי', כי אין כל סיכוי כי ייכון שלום בית בין הצדדים. סיכומי הצדדים אין בהם כדי לשנות זאת וברור מראש כי לא היה בהם לשנות זאת, כשם שלו היה נובע פסק הדין מעובדה אחרת שבית הדין נוכח בה במישרין לא היה בטענות שבסיכומים לשנות את

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

פסקו. יוער, אגב, וזו אמירה עקרונית ולא דווקא לעניין המקרה דנן, כי ייתכן שדיין אחר היה מתרשם אחרת מאותן עובדות, אולם אין בכך כדי לשנות את העובדה שהדיינים שדנו בעניינם של הצדדים התרשמו כפי שהתרשמו במישרין. טענות שבסיכומים לא יכולות לשנות את העובדות שראו בעיניהם ואת דעתם על משמעותן של עובדות אלה בכל הנוגע לסיכויים לשלום בית.

אכן אפשר לטעון, בסיכומים או שלא בהם, על אודות סיבת המשבר שאירע בין הצדדים, האחריות לו ומשמעותיותה; סיבת כישלון הניסיון לשלום בית, שעל אודותיה טען בא כוח המערער בתשובתו לבקשת המשיב לפסק דין לגירושין, ומשמעותיותה וכו' אלא שכל הללו יכולים אולי – במקרים מסוימים – להשליך על שאלת חיוב המזונות, הכתובה, על שאלת מועד הדיון בכתובה – לפני או לאחר הגט, על השאלה אם אפשר לחייב את המערער בגט ואף לנקוט נגדה סנקציות אם תסרב לקבלו או לא – כל אלה שאלות שעשויות להיות מושפעות מהשאלה אם צודקת המערער בטענותיה, מהשאלה מי אשם במשבר ובפירוד ומהשאלה אם התביעה לשלום בית הייתה צודקת. אולם השאלה אם יש סיכוי לשלום בית אינה מושפעת מכל הללו.

המענה לשאלה אם על הצדדים להתגרש – במנותק משאלת חיוב המערער בגט ואכיפת הגירושין, הכתובה ומועד הדיון בה והמזונות – נגזר לדעת בית הדין, ועמדתו היא מקובלת למדי בכלל בתי הדין, במישרין משאלת הסיכוי לשלום בית, שלעניינו כאמור התרשם בית הדין ישירות.

שאר השאלות האמורות, העשויות להיות מושפעות מהשאלות שעליהן ביקשה אולי המערער להשיב בסיכומיה ולהוכיח לגביהן את עמדתה, לא נכללו בפסק דינו של בית הדין קמא (שאף בסוגיית הגירושין עצמה נקט לשון "פרווה" של "על הצדדים להתגרש", לשון שבמידה רבה קרובה לפסק דין הצהרתי יותר מלהוראה אופרטיבית כלשהי, וודאי שאין בה אכיפה), וממילא אין מקום להליך לגביהן על הכרעה ללא סיכומים.

נציין כי אף בדיון לפנינו הודה למעשה בא כוח המערער עצמו כי עיקר טענתו היא בנוגע למזונות שהוא מבקש כי יפסקו, ובמשתמע – כמעט במפורש – הודה גם כי אין סיכוי לשלום בית בין הצדדים, וממילא סוף דבר לגירושין. ממילא לא ברור כלל מה מקום יש למערער להליך על פסק הדין לגירושין שלא קבע – אך גם לא שלל – את הזכאות למזונות ולא זה עניינו.

2. הדרישה לסיכומים – מהות ולא כותרת

גם לו הנחנו כי חובת הגשת סיכומים קיימת בכל מקרה, ללא תלות בהיגיון שבכך, וכאמור איננו סבורים כך, עדיין סביר לומר כי דרישה זו עוסקת במהות ולא בכותרת. בקשות הצדדים שהוגשו טרם פסק הדין סיכמו למעשה את עמדותיהם וטענותיהם, ואין בהעדרה של הכותרת "סיכומים" או בהעדר הכרזה עליהם "בשם המפורש" כדי לראות את פסק הדין כפסק דין שניתן בסטייה מסדרי הדין.

נוסיף ונאמר כי אף אם ישיב אי מי כי כשמדובר בפירוש בסיכומים מקפיד כל צד אכן לכלול בהם את כל טענותיו ולא כך כשאפשר שיטעה ויסבור שעוד יגיע תורם של הסיכומים ועל כן לא ימצה את כל טענותיו, ואיננו סבורים שכך היה הדבר בענייננו, הרי שעדיין כאמור לעיל לא הייתה הגשת הסיכומים עשויה לשנות את התוצאה, ועל כן לדעתנו לא הייתה חובה להגיש את הסיכומים ואף לא הייתה בסטייה ממנה כדי להקים עילת ערעור.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

מסקנות ומתן הוראות

סוף דבר:

א. בית הדין דוחה את שני הערעורים.

ב. אין בפסק דינו של בית הדין האזורי טעות בעובדות, אף לא נטען כך, לא טעות בהלכה ולא בשיקול הדעת. לדעתנו לא סטה בית הדין האזורי אף מסדרי הדין, אולם אף לו היינו סבורים כי סטה מהם אין כל ספק כי הסטייה הנטענת לא השפיעה על תוצאת פסק הדין.

ג. בענייננו קבע בית הדין האזורי על יסוד התרשמותו הישירה מהצדדים לאורך ההליך כולו, ועל יסודן של עובדות ברורות לרבות באשר לפירוד הממושך ולניסיון לשלום בית שנעשה כבר, כי אין כל סיכוי כי ייכון שלום בית בין הצדדים. אולם בית הדין לא קבע חיוב או כפייה לגט. אין להמלצתו לגירושין משום השלכה ישירה על התביעות הנוספות שהוגשו בתיקי הצדדים.

ד. לעניין ההוצאות: לאחר שיקול דעת ועקב מצבה הכספית של המערערת, אנו קובעים כי המערערת תשלם למשיב הוצאות משפט בסך 5,000 ש"ח. הסכום יגבה מכספי הערובה להוצאות שהפקידה המערערת בקופת בית הדין. יתרת הסכום שהפקידה יושב לה על ידי המזכירות.

ה. פסק הדין מותר בפרסום בהשמטת פרטי הצדדים.

ניתן ביום ז' בתמוז התש"ף (29.6.2020).

הרב אברהם שינדלר

הרב שלמה שפירא

הרב מיכאל עמוס

עותק זה עשוי להכיל שינויי ותיקוני עריכה